

İslam'ı Nitelikli Okuma ve Yaşama Kılavuzu*

I. Kur'an ve Bilgi'nin Işığında Hakikat ve Aydınlanma

Dr. Mehmet Hişyar Korkusuz

Öz'ün nuru, gözün ışığı ve sözün aydınlığı gerek hakikat ve adalet çizgisindeki büyük toparlanma ve buluşma için... Modern çağın bariz vasfı 'niceliğin egemenliği' olduğu için varlık-bilgi ve değer boyutlarında otantik, sahici açılım ve keşifler tam olarak gerçekleştirilemiyor. Niteliğin egemenliği adına yola çıkanlar da kısa bir süre sonra çamura saplanıp kalabiliyorlar. Çocukluk çağına ait hayaller ve oyunlar nasılsa rüyaları bile süsleyip bir süre sonra çepeçevre bizi kuşatıyor idiyse hayat yolculuğunda da benzer durumları farkında olarak ya da olmayarak tekrar tekrar yaşıyoruz. Maalesef İslam gibi kadim değerlerin ve doğruların tevhid eksenli son Vahiy dini Hz. Muhammed'in (sav) bütün hatırlatma, tebliğ ve uyarılarına rağmen içinde bulunulan çağın baskın karakteristiklerine göre biçimlendirilip yönlendirilmeye çalışılıyor. Buradaki temel belirleyici faktör lehte ya da aleyhte oluşturulan güç dili ve hakimiyet sembolleri oluyor. Aşırı şahsileştirme ve kimi zaman da gayr-ı şahsilik zemininde usul ve metodolojinin ana unsurları buharlaştırılıyor. Oku, düşün ve anla, değerlendir ilkelerine özen gösterilmiyor. Bu yüzden toparlayıp sonuca gitme imkanı ve işin sağlamlığını yapma ihtiyacı realiteye göre değil sosyal, politik ve ekonomik sonuçlara ve şartlara göre yapılıyor. Kazandığımızı sandığımız anda kaybediyor ve yitirdiğimizi düşündüğümüz anda belki kazanma sürecine doğru bir hamle gerçekleştiriyoruz.

Vahyin nuru ve aklın ışığı 'akleden kalpler' ifadesinde muhteşem yansımaları bulsa da gündelik pratikler ve basit gerçekler bizi 'tecrübelerimizin kürek mahkumu yapıyor'. Toplumsal hayatın seromonik ritim ve cazibesi ideolojik tarih okumaları ve bilgi kırıntıları ile toplamı sıfır'a müncer bir gurur ve aldanma ile aklımızı başımızdan alabiliyor. Nasihat temelinde 'takva ve birr' ölçekli yardımlaşma yerine spor karşılaşmalarının kitlese ölçekli hipnotize olma süreçlerine benzer bir durumla sanal bir trans haliyle kendimizden geçiyor ve bedavaya aklımızı bir bilinmeze ipotekliyoruz. Ne de çabuk kurumlanıyor, gururlanıyor ve çalınılanıyor. Bize Allah için verilen desteği kişiselleştiriyor etrafımıza örülmeye çalışılan örümcek ağlarını görmüyoruz.

İnsanın Allah'a olan imanı ve güveni olmasa Hz. Ebubekir'in 'keşke anam beni doğurmasaydı' ve Hz. Ali'nin sakallarını tutarak 'Ey nefsim ve ey dünya bırak git beni aldatmaya çalışma; senin peşinde koşanları aldat' sözleri ile ahirete göçesi geliyor. Çin özdeyişini hatırlamamak mümkün değil elbette: " Başkalarını bilen zeki; kendini bilen akıllıdır. Başkalarını yenen kuvvetli; kendini yenen kudretlidir ". Hz. Peygamber (sav), 'ağızların tadını bozan ölümü sıkça hatırlayın' ve 'hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz ve 'yaptıklarınızdan hesap vereceksiniz' derken bizi sarsarak ikaz ediyordu. Kur'an'ı, aklın ve çağın bilgi birikiminin eleştirel analizini de dahil ederek derinlemesine, insan gerçeğiyle ve sünnet odaklı olarak Nübüvvet hakikatiyle mebd ve mead vizyonu ile okumuyoruz. Nübüvvet hakikatinin kıyamete kadar temsili ve tecellisi olan ' velayet nurunu ' da küçük akıl oyunları ile ya anlamayıp reddediyoruz yahut anladığımızı sanarak künhüne vakıf olmak yerine aslı yerine ucuz taklidleri ile yetiniyoruz. Yunus'un, 'dervişlik olaydı tac ile hırka/alırdık otuza kırka' ifadesindeki inceliğe ne kadar uzağız. Önce övünüyor sonra dövünüyoruz. Velhasılı kelim dünyayı çok seviyoruz ve bağlıyız. Allah ve ahiret günü için azığımız yok. Allah'ın katındaki değerliliği tanımıyoruz ki yönelebilelim. Allah Kitab'ı Kerimi'nde, " Onlar Allah'ın velileridir; onlar için korku ve hüzn yoktur " derken kastediği hasbi, fedakar, müttaki ve alim kullarından olmayı yeterince değerli görmüyor ve önemsemiyoruz.

Allah'ın bizi her an gördüğünü teoride bilsek bile pratikte yaşamıyoruz. İhsan mertebesinde bir sadık yakın yerine alaca bulaca dokunmuş bir nefis-i emmare kumaşını kemalatımızın delili ve

*Bu makalemizi yeniden revize ve formalize ederek takdim etmenin verimli sonuçlara sebep olacağını düşünmekteyiz.

hücceti sayıyoruz. Halbuki hakikat bir Amerikan özdeyişinde ifade edilen boyutu içermektedir: İman görmediğimize (gaybe) inanmaktır; bunun mükafatı ise inandığını görür hale gelmektir ". Bu hal ve gidiş hayra alamet olmasa da uyur gezerliğimiz ve şaşkınlığımızla herkesi kendimize aşık etme temayülünde bir popüler kültür akıntısına kapılıp gidiyoruz. Üstad Necip Fazıl'ın, 'uyan yarım uyan söndü yıldızlar/gün karşı tepeden doğmak üzeredir' ifadesini okuyup geçsek bile içselleştirip özümseyemiyoruz. Her şeyden azıcık, biraz biraz toparlama icat ettiğimiz oyuncakçı dükkanımıza kilit vurulmadan önce hakiki bir intibaha, uyanışa ve dirilişe önce bizzat tek tek kendimizin erişmesi gerekiyor yeniden. Sözü çoğaltmak yerine özü güçlendirelim. Zaman'ın kalbi farklı atıyor, hüşyar (uyanık) olalım. O'na dua ve yakarışla sözlerimizi bitirelim: Ya Hayyu Ya Kayyum nurunla muhafaza et, olgunlaştır ve huzuruna kalbi selimle al. Bizi nimet verdiklerinin ve hidayete erıştirdiklerinin yoluna ilet.

II. Hak Zail Olmaz (Ortadan Kaldırılmaz)

Göklere ve yere ağır gelen emaneti yüklenen insan bu kutsal görevini yerine getirirken en büyük enerji kaynağı, moral ve motivasyon faktörü olarak Allah'a imanın doğal sonucu olarak gelişen Hakk'ın asla yitip gitmeyeceği, er ya da geç ortaya çıkacağına dair inanç ve güveni bulacaktır. Zulmün, haksızlığın, yalanın ve gururun saltanatı geçicidir. Batıl ne kadar güçlü olursa olsun mutlaka Hakk'ın tezahürü ile izale ve yok olup gider. Sel'in köpüğü ne ise Batıl'ın gösteri ve göz boyaması da o biçimdedir. Kişiyeye, topluma ve insanlığa ait her tür hak arama çabası kutsiyetini Cenab-ı Hakk'ın isim, sıfat ve fiillerinin tecellisinden alır. Bu yüzden 19. YY'da yaşayan Robert Owen, " Bütün insanlar için tek bir ortak Tanrı ismi aransaydı bu Müslümanların Rabbi olan Hak ismi olurdu. Çünkü buna kimse itiraz etmezdi" demişti.

Allah'ın hür yarattığı kulları kimse köleleştiremez ve zaten köleleştiremedi de. Allah'ın insanlar için seçtiği diller ve renkler O'nun ayetlerindedir. Uzun yıllar şu ya da bu ideolojik nedenle yapılan inkar, red ve aşağılama yaklaşımları duvara çarpıp parçalanmaya yüz tuttu. Biyolojik çeşitlilik nasıl bir zenginlikse, dil ve kültür de öylece tabii bir varoluş ve kendini ifade biçimidir. Hepsini Hakk'ın izdüşümleri ve yansımalarından ibarettir.

Birey ve toplum olarak her seviyede ve ortamda koruyup geliştirmeye çalıştığımız milli ve manevi hasletlerimiz, özellik ve güzelliklerimiz pratik, gündelik hayatta yerini muhafaza ederken farklı basınç ve tazyikler altında - yabancılaştırıcı ortamlarda - beklenen sonuçlarını vermede yetersiz kalabiliyor. Gündelik yaşam ritmi ve siyasi-bürokratik çarklar, ekonomik-ticari çıkar ve imtiyazlar her hak sahibine hakkını verecek bir düzen ve sistem oluşumunu tıkayabiliyor. Aracılar engelleyici ve önleyicilere dönüşebiliyor. Haberciler araştırmadan yorulmadan yorumculuk yapanlarla yer değiştirebiliyor. Ancak her durumda Hak ve hukuk mücadelesi erdem ve onurla birlikte özgürlük ve eşitlik meşalesini yakmaya devam ediyor. Bu yüzden Hak asla zail olmuyor. Borçlu alacağının peşini bırakmıyor. Vatandaş hukuk içinde arayışını sürdürüyor. Meri hukukun aciz kaldığı durumda siyaset kurumu devreye giriyor o da başaramazsa Halkın ve Hakkın iradesi açığa çıkıyor. Bu yüzden halkın adımları ile Hakk'ın adımları aynı istikamette 'ihkakı hak' (hakkın gerçekleştirilmesi) için birleşip bütünleşme eğilimine yoneliyor. Alacaklı alacağını almadıkça verecek olan da vermesi gerekeni vermedikçe insanlar rahat etmez ve huzur bulamaz. Değişim ve dönüşümler ya sessizce evrim yoluyla ya da gürültü ve patırtı ile devrim yoluyla olur. Güneş kardan adamı eritir ve havuçtan burunlar ile kömürden gözler yere düşer.

Borçlar hukukunun temel ilkesi olan 'hak zail olmaz' prensibi kaynağını 14 asır öncesinde kutsal Kitabımız'da bulmakla kalmaz aynı zamanda uygulamada da varlığını sürekli geliştirip güçlendirir. Kimi zaman mahzenlerde, mağaralarda saklansa da günü gelince yüksek damlı çatılardan haykıran birer elmas hakikat oluverir. Hakikat ve adaletin ayrılmaz beraberliği hayatın tüm alanlarında olduğu gibi siyaset ve hukuku biçimlendirmeye devam ediyor. Ekonomi politik kurumların ağır kuşatması altında kapitalist dünya buna izin vermiyor görünse bile tüm insanlığın bir

tarahın dişleri gibi eşit, özgür ve mutlu olacağı yeni dünya düzeni Hakk'ın galip ve Batıl'ın zail olduğunu tüm insanlığa gösterecek inanç ve umudunu taşımaya devam etmelidir. Evet, 'Hak zail olmaz; Batıl zail olur'. Olur ki bir ihtimalle Hikmet ve kader sırrıyla hak sahibinin hakkını verecek 'hakça bir düzen' kurulamamışsa o takdirde Hak sahibi hakkını o büyük ve adaletli günde, zamanın sonunda tam ve eksiksiz olarak alır. Ancak sübjektif ve objektif şartları oluşturulan bir emek, mücadele ve dayanışma hareketinin varlığı bu sürecin ertelenmesini önleyecek bir sevgi, bilgi ve merhamet iklimini mevcut dünya ortamında ete kemiğe büründürecek.

III. İhtilafların Barışçıl Çözümü İçin Sosyo-Kültürel Zemin Etüdü

Her şey ben yaşarken oldu diyor ya şair; 'ben yaşarken gök güreledi, koptu Tufan' diye de ekliyor. İşte böyle bir ortamda ve atmosferdeyiz. Ancak panik ve şaşkınlığa gerek yok. Vicdan, ihsan ve irfan ile yaklaşan kazanacak. Merhameti ruhun en iç musikisi yapan ve hayatı diriliş rüzgarı ile aşılama çalışan Hızır ve İlyas ruhlu uluların dua ve bereketiyle bu krizler ve bunalımlar da geç de olsa aşılacak. Önce bir defa her konuyu yerli yerine oturtmak lazım. Değerlendirme ve mütalaa ve müzakerelere yön ve istikamet veren hangi değerler seti ve ilkeler demetidir? İnsanların davranışlarına esin ve ilham kaynağı olan arzu sistemlerini çözebilmek mümkün müdür? Sorular çoğaltılabilir ancak kesin olan bir şey var ki 'grinin tonlarında' bir yeni durumlarla ve tuzaklarla karşı karşıyayız. Dolayısıyla siyah-beyaz değerlendirmelerin katkısı yok denecek kadar azdır. Düz mantıkla yapılan yargı ve değerlendirmeler her hangi bir haklılık ve meşruluğa gerekçe gösterilemez ve mesned teşkil edilemez. Karineler güçlü olmalı, delil ve hüccet ise akla ve kalbe eş zamanlı hitap etmeli. Bundan daha öte meseleye salt hukuki açıdan değil ahlaki, etik açıdan da bakmak gerek. 'Mal, can, nesil, din ve akıl emniyetini ' doğrudan ilgilendiren açık ve yakın bir tehdit ve tehlike varsa o zaman yeni hukuksuzluk zeminini oluşturmadan Hakkaniyet ve Adalet ve iyi niyet ilkelerine göre konu ve meseleleri ele almak lazımdır. Zamanlama ile zeminin önemi çok büyüktür. Hukuk sadece kurallar bütününden ibaret değil meşrulukla temel bulan ve kamu vicdanından da beslenen bir geniş kabuller manzumesidir. Siyaset-hukuk ilişkilerinde çok özen göstermek şarttır. Siyasi tasarrufların engelleyiciliği kadar artık hiç kimsenin meçhulü olmayan yargı darbelerine karşı da uyanık ve dikkatli olunmalıdır. Özel hukuk zaten vardır ama hukuk her ne sebeple olursa olsun özelleştirilmemelidir. Tüm konu, pozisyon ve kişilerin hakları, onurları ve özlük hakları daima güvence ve teminat altında olmalıdır. Konu milli ve uluslararası tüm boyut ve unsurlarıyla beraber dikkatlice, gereken özende ele alınmalıdır. Dünya sisteminin şimdiye kadarki muameleleriyle nelere yol açtığını ve hedefe ulaşmak için 'her şey meşru ve mübah, her yol roma' diyen bir zihniyete sahip olduğu asla gözden ırak tutulmamalıdır. Yaklaşım tarzı ifrat ve tefritten uzak itidal noktasında adil bir tutum içerisinde olmalıdır.

Bizi güçlü kılan birbirimizle savaşmamız, mücadele etmemiz değil 'farklı akılların bileşke vektörü' olarak tanımlanabilecek nesep, sebep asabiyelerini de içeren ve tevhit temelli kürevî (global) asabiye yaklaşımı olacaktır. Herkesi kendi biricikliği içerisinde özgün ve özgür bir tarzda eklemeyecek 'çokluk içerisinde birlik; birlik içerisinde çokluk' formu diğer unsurlarla beraber ete kemiğe bürünebilecektir. Yeni, adil ve özgür bir dünyanın tahakküm ve sömürüden uzak bir şekilde kurulması bu sayede mümkün hale gelecektir. Hak sözün değerini, insanın erdemini ve kültür ve medeniyetin özünü yeniden keşfedip ortaya çıkaracak iklim, akıl ve gönül ortaklığı ve bilgi ve sevgi kardeşliğiyle tezahür edecektir. Nuh'un Gemisi'nin saklı olduğu Türkiye'miz ve Ortadoğu bu badireleri de atlatacak ve Kaf Dağına ulaşacaktır, Zümrüd-ü Ankayla beraber. Bu konuları ele alırken, gerçeklerin, Hakk'ın ve hakikatlerin ortaya çıkmasını öncelemek ve dikkate almak gerekir. Gönül'den gelen sevgiyi hep sürdürebilmek her türlü kördüğümün anahtarıdır. Bu yüzden Allah'ın bilge kullarından birisinin şu sözü ne kadar anlamlı ve derindir: Hakiki sevgi iyilik gördüğünde artmayan, kötülük gördüğünde ise azalmayan sevgidir.

Bir de pratikte unutulmuş husus dinin, ahlakın hükümlerinin doğrudan bizi muhatap aldığıdır. Herkesin nimetin hesabından sorgulanacağı gerçeğini en güzel bir kıvam ve olgunlukta başkalarına tavsiye ederken kendimizi farkında olmadan unutuveriyoruz. Bu yüzden Kuran'ın diriltici, uyarıcı ve aydınlatıcı nefhasını önce nefsimize üflemeliyiz. 'Her gördüğünü Hızır, her geceyi Kadir bilmeden kemâlâta ulaşmaz' kelamı kibarı hepimize ışık tutmalıdır. Ayıpları örten olmak övülmüştür. Tartışmadan haklı olduğu halde vazgeçene Cennet'in ortasında köşk vaad edilmesi bu yüzdendir. Nefse sahip ve hakim olmak zor iştir herkes için. Müslümanlara daima hayır dua etmeye devam etmelidir. Allah hepimizi affeyesin ve ıslah eylesin. Hz. Ali'nin kendisinin yanında Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'e atıp tutan birisini susturarak, "sus ey adam ben inşallah Kıyamet Günü'nde onların kalplerindeki kını söküp almışızdır ve tahtlar üzerinde karşılıklı oturmaktadırlar ayetinin bizim hakkımızda geçerli olacağına inanıyorum" der. Müslümanların kendi aralarındaki meselelerin çözümünde Kıyamet'e kadar daima yol haritası olacak Hucurat suresini bir bütün olarak yeniden okumak, anlamak ve yaşamak şarttır

İnsanın varlığı, mevcut hali ve geleceği çalışıp kazandığı birikimleri ile tecrübe ve pratikleri sonucunda elde ettiği nitelik ve kalitesi ile anlaşılabilir. Bir ülke ve memleketin böyle güzel insani meziyet ve yeteneklere ev sahipliği yapma derecesi ve iradesi o beldenin Kur'an'ın ifadesiyle 'belde-i tayyibe' (iyi, güzel ve mutlu bir belde) olup olamayacağına ilişkin en önemli kanıt ve imkanı sunar. Her toplum şu ya da bu şekilde kendi varoluşunu hem sorgular hem de kurgular. Bu hiç bitmeyen bir inşa ve varoluş sürecidir. Bu süreç gerçekleştirilirken normal ile aykırı arasındaki çizgi çok incilir ve hatta bazen kopar. İlimli ve kimi zaman radikal olarak değerlendirilen konum ve kategoriler aslında o cemiyetin kendisine ait düşünüş ve müzakerelerinin derinliğine ait izdüşümlerdir. Toplumu çekip çevirecek ana unsurların yani yönetici elitin pozisyonu bu biçimlenişin temel karakteristiğini ele verip gözler önüne serer. Burada devreye giren kavramlar liderlik ve yöneticiliktir. Lider ya da yöneticiye atfedilen değer ve özellikler toplamının reel karşılığı o çevrenin ve insanların algı ve benimseme yüzdesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda insanların neye ihtiyaç duydukları kadar neye yakın oldukları ve hangi kişi ile temas kurma imkanına sahip oldukları da önem arz eder. Seçebilme imkanı değiştirebilme fırsatını da verebileceği için teorik olarak liderin makul, rasyonel ve meşru olarak görülmesinde birinci derecede rol oynar. Hak ve adaletin tecellisi gerçek bir liderlik, erdem ve irade kanatlarıyla buluşunca coğrafya, kültür ile harmanlanarak hakiki bir vatana dönüşebiliyor.

Bir adamın ve bir kadının meşru ilişkisi ve sözleşmesi ile başlayan insanoğlunun kültür, insanlık ve uygarlık macerası İslamiyet mevzu bahis olduğunda daha çarpıcı kimi bilgi, bulgu ve keşiflerle karşımıza çıkmaktadır. İki insan arasındaki ilişkinin değer, yeterlilik ve niteliği bütün bir insanlık için hayati derecede belirleyici olabilmektedir. Kutsal Kitab'ın, "bir insanı öldüren bütün insanlığı öldürmüş gibidir; bir insanı diriltten ise bütün insanlığı diriltmiş gibidir" hükmünü bir zincirin kuvveti en zayıf halkasının kuvvetiyle ölçülür biçiminde yorumlamak mümkündür. Bu bağlamda iyi adam-iyi kadın, iyi insan ve iyi Müslüman eşleştirmeleri gayet tabii olarak yapılabilir ve yapılmalıdır da. Bütün bunların yanısıra bir kültürün gerçek gücü ve imkanı değerlerini ve ilkelerini çocukların inanç ve umudunu besleyip geliştirecek iklim ve atmosferi sağlayabilme kapasitesi ve becerisinde saklıdır. Bir tohumdan ağaca uzanan canlılık bakım ve yetiştirilmenin sürekliliği insan türü ve neslinin devamlılığında, maddi ve manevi hayatı ve kültürü temelinde ortaya çıkmaktadır. Ancak insan gerçeği hiç bir zaman sadece iyi ve güzel şeylere karşılık gelmemektedir. Kötü, çirkin ve zalim de her zaman vardır ve olmaya devam edecektir. Asıl çözüm ve çare bu durumda olanlara yönelik geliştirilebilecek tavır ve prensiplerin sağlıklı, dengeli, etkili, insani ve vicdani olabilme kapasitesine ne ölçüde sahip olduğuna ilişkin arayışlarla biçimlenmektedir.

Mekke'nin Fethi sürecinde vadi boyunca her yeri kaplayan inanmış insan seli karşısında hayret ve şaşkınlık dolu bakışla "bir adam, bir kadın ve bir çocuk'un davası nerelere dek ulaştı" diyen Ebu Süfyan'ın kastettiği Hz. Muhammed, Hz. Hatice ve Hz. Ali'nin sadakat ve aidiyet duygusuyla

perçinlenen akıl, vizyon, vicdan ve irfan dirilişinin iman ve güven temelindeki dirilişinin devrimsel sonuçlara yol açan dinamizm ve coşkusuydu. Her insanın kendi kendisinin yöneticisi olduğunu vurgulayan o enfes Peygamber buyruğu Hz. Abbas'ın valilik talebine "seni nefesine vali tayin ettim" demesi bir adam ve bir kadından bir çocuğa aktarılan emin bir insandan güzel ve etkili Müslümana uzanan geçiş ve dönüşümle birlikte bir medeniyetin bakış açısı ve kodlarının altın anahtarını sunmaya devam ediyor ve devam edecek. Bu akışın ve örgülenişin hiç eksik olmayacak boyutu tevhid bilgisiyle anlam kazanan çile, mücadele ve aşk'tır.

IV. Today Is The First Day Of The Rest Of Your Life (Bugün Hayatınızın Geri Kalan Günlerinin İlk Günüdür)

Asr suresi zamanın ruhunu ve hikmetini yansıtmaları bakımından ilahi kaynakla insan tabiatını buluşturan çizgide bir zirveyi temsil etmektedir. Kevser, İhlâs ve Asr sureleri İlahi evrensel mesajın en özlü yansımalarını içeren ısı ve ışık hüzmeleri gibidir. Ölüm gelmeden önce hayatın, hastalık gelmeden önce sağlığın, ihtiyarlık gelmeden önce gençliğin, meşguliyet gelmeden önce boş vaktin ve fakirlik gelmeden önce zenginliğin değerini bilmenin öğütlenmesi zaten başlı başına bir yaşam mimarlığına işaret etmektedir. Özü, sözü ve yüzü güzel İnsan Hz. Peygamber (SAV) sürekli zamanın akıp gidişine vurgu ve hatırlatma yapıp âhir zaman ümmeti oluşumuzu aklımızdan çıkarmamayı telkin etmekteydi. Ancak bunu yaparken asla karamsar, yalgın ve kötümser olmadı. Zamanın sahibi olan Allahu Teala'nın zaman içinde zaman mekan içinde mekan yaratma kudretini O'nun izinden giden alim ve salih kullar bu yüzden hep vurguladılar. Kıyamet'in kopacağı esnada bile elindeki fidanı dikme tavsiyesi bu yüzdendir zaten. Cüz-i irade ile üzerimize düşeni yaptıktan sonra Mevla Külli İradesi ile dilediğini yaratarak takdir eder ve vücuda getirir. Bu süreçte Allah'tan, bütün Müslümanlar ve İnsanlık için hakiki bir tefekkür ve nefis muhasebesi ile erdem, iyilik ve güzellik için adaletle hareket edebilecek birikim ve donanım lütfeylemesini candan talep etmek yerinde olur. Küresel, bölgesel ölçekli ve ülke çapında bu birikimin alt yapı ve üst yapı olarak tesis edilmesi için gerekli olan ortak stratejik akılla beraber gönül dilinin her bakımdan etkin ve belirleyici olmaya başlamasıdır.

Aklın asli fonksiyonu varlık, bilgi ve değer olarak özetlenebilecek temel olgu ve gerçeklikleri anlama, kavrama, anlamlandırma ve açıklama potansiyelini Kur'an ve Sünnet bağlamında aydınlatıp yerli yerine koyabilme usul ve metodolojisine eriştirmektir. Burada aklın tek tip ve standart olmadığı çoğul niteliği ve kendi kendini aşma becerisine sahip olduğu hiç hatırdan çıkarılmamalıdır. Hakikatin ve gerçeğin zamana ve zemine göre yeniden algılanması ve idraki ayrı bir konu başlığı iken temel ilke, değer ve bilgilerin zamana endeksli bir filtreden geçirilmesi önerme ve iddiası İslam'ın evrenselliği ve hakikati ile örtüşmeyen bir eklektizm'in dışavurumundan başka bir şey olmayabilir. Bunun tipik örnekleme halk arasındaki 'zaman sana uymuyorsa sen zamana uy' ya da 'Roma'da isen Romalılar gibi yaşa' söylemleriyle taşınan egemen güç dilinin mevcut ve aktüel sosyolojik normlarının mutlak kategori gibi düşünülmesi sonucuna yol açmasıdır. Ahkâmın içtihatle tecdidine dair boyutlar özün ve temellerin korunup geliştirilmesi içindir. Hakikat ve adaletle dair her şey tartışma dairesine sokularak gönül dili ve can bağı yerine güç dili ve maddi kökenli unsurların öne çıkarılması problemler doğurur. Tarihsel olanı yük kabul edip onun vagonlarından kurtulma adına şimdinin yüceltilmesi kadar hakim olanın takdirine değil takdisine sebep olabilecek bir yabancılaşma ve yanılısamaya varabilecek bu tutum ve süreç şimdinin ve hegemonun kendini ebedi kılma arayışı ile ilişkilendirilebilir.

Öz korundukça biçim, usul çeşitlenebilir ve böylece daha hoş ve kıvamlı çalışmalar ortaya çıkar. Meşruluk ve itibarın kaynağı hakikat, cesaret ve adalet arayışı ile tezahür eder; bu süreç varoluşsal özgürlükle gelişen akıl-kalp (kulubun yakılune biha) birlikteliğiyle ete kemiğe bürünür. Aklın en önemli yanı, özelliği kendini aşma yeteneği iken kalbin esas ayrımı, öz niteliği sadelik, güven, uyanıklık, itminan ve huzur ile gelen aydınlanma ve vicdani canlılıktır. Aklın ziyası ve kalbin

nuru bu yüzden güneş ve ay gibi birbirine bakar. Niceliğin alametlerine bakarken niteliğin egemenliğini yitirmemek böyle esaslı sağlam bir duyuş, düşünüş ve davranış zenginliği sayesinde vücuda gelebilir. İnsani zaaf ve çelişkiler eşitsiz, adil olmayan gelişmelerden kaynaklanan aktörler ve faktörlerden dolayı hayatın her alanında gözlemlenebilirler. Buna her toplumsal, ekonomik ve politik yapı ve unsur dahil edilebilir. İşte tam da bu noktada zaten aklın ve insan kaynaklı toplumsal yapıların eleştirel bir tarzda adil, makul ve meşru olanın keşfi ve takdimi için canlanmaya ihtiyacı vardır. Din ve Ahlak insani vicdan ve vizyon vadisindeki doğal kültürel kodlardır. Aklın kendini olmazlarından ve takıntılarından tecrit ederek bu süreci çözebilmesi olgunluğu nispetindedir. Zamanın son ürünü olmadan zamana ve mekana hitap edebilmek kıvamını bulmuş aklın varlığına asıl delil ve işaretidir. Değişim ve zaman kendi kendine hakikat ve değer üretmez; bilgi, inanç, hakikat ve değerlerin varlık boyutu kendini zamanda açığa çıkarıp kökleştirerek güçlendirir.

Sonuç Yerine

İnsan Haklarını ve Özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik her türlü girişimi temelden reddederken insani ve ilahi değerleri, simge ve sembolleri küçümseyip tahkir eden tutum ve davranışları da kabul etmek mümkün değildir. Yaşatmayı, barıştırmayı ve ilişkileri geliştirip güçlendirmeyi hakikat ve adalet merkezli olarak öne çıkaran Kutsal Kitabımızın ve " İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır" diyerek merhametli ve kardeş olmayı hatırlatan Hz. Peygamber'in (SAV) tavsiyeleri yerine getirilmelidir. Küresel, bölgesel ve yerel düzeyde evrensel değerleri - tevhid eksenli bilgi ve sevgi okuması ışığında - yeni bir vizyonla farklı akılların bileşke vektörü olarak gündeme alıp her platformda ve düzeyde işlemek ve kökleştirmek yararlı olacaktır. Adem'in çocukları yeryüzü ölçekli akıl tutulmasından ve vicdan kararından bir an önce çıkabilecek süreç ve mekanizmaları bireysel ve kurumsal düzeyde harekete geçirmelidir.

Yeni bir başlangıçla bu küresel corona, pandemi zamanında yepyeni, diri, özgür, sorumlu ve zengin bir yaşama merhaba diyebilmemiz umuduyla sağlık esenlik ve güvenlik içerisinde kalabilmek anlık ve konjonktürel düşünmeyi ve yüzeysel refleksleri değil daha sağlam bir akılla ve derin reflekslerle mümkün hale gelebilir. Her şeyin içinin dışına çıktığı bu süreçte temel saat ayarları ile oynamadan akrep-yelkovan kovalamacasını arada bir Güneş'e ve Ay'a da bakarak bütünleşik tarzda bir akıl mimarisi ve fikri takiple yapmakta fayda vardır. Günümüz dünyasının en büyük anlayış zaafı ve idrak tuzağı gerçekte bir imkan olan modernitenin rasyonalitesini tek geçer akçe ve akıl gibi algılamasıdır. Arzuların ve tutkuların cenderesine sıkışan nefsanîyetin emmare (buyurgan) aklı, kemalatin ve erdem in adalet dairesini ve olgun aklını keşfetmekte, kifayetsiz muhteris konumunda kalabiliyor. Aktüelleştirme (güncelleme) ile ihya (diriliş) arasındaki fark bu süreçte tam olarak anlaşılmalıdır. İbrahimi tevhid geleneğinin Hz. Musa ve Hz. İsa dönemlerinden sonra ortaya çıkan eşitsiz ilişkiler düzeninin yıkıcı ve bozucu ikliminin uyum, değişim ve dönüşümüyle hakikatsiz ruhsuz ve anlamsız bir dejenerasyon yaşaması süreci Hz. Muhammed'le zirveye çıkan Homo İslamicus (insani özün ve bilginin yeniden yükselişi) sayesinde durdurulabilecekti. Bugün Homo Sapiens'in (mevcut insan türünün) Homo Economicus'la Homo Politicus arasında sıkışıp kalarak nefessiz kalması Bilim ve Teknoloji'nin kat ettiği bunca mesafeye rağmen üzerinde çok düşünülmesi gereken bir olgu ve gerçekliktir. İdeal akılla araçsal aklı, dinle, felsefe ve bilimi birbirine rakip ve karşı olarak görmek yerine kendi doğal hayat alanları ve gerçeklikleri içinde 'olduğu gibi' ele alabilmek yeniden bir kalkış noktası olabilir.

Eylül 2020